

Mojca Nidorfer Šiškovič
Filozofska fakulteta, Ljubljana
UDK 908(497.4–18)

Ekскурzija na Štajersko – rudarsko mesto Velenje in knežje mesto Celje

Na ekskurziji, ki nas bo letos vodila po krajih jugozahodne Štajerske, si bomo najprej ogledali zelo mlado rudarsko mesto Velenje v Šaleški dolini, staro komaj 52 let, nato pa več kot dva tisoč let staro mesto Celje v Savinjski dolini. To je tudi danes največji upravni, kulturni in gospodarski center Celjske kotline in tega dela Štajerske. V živo bomo primerjali nastanek, zgodovino in značilnosti prvega in drugega ter življenje njihovih prebivalcev v preteklosti in danes.

This year, the excursion will take us to the south-western part of Štajerska, where we shall first see the very young mining town of Velenje in the Šalek Valley, barely 52 years old, followed by the more than two-thousand-year-old town of Celje in the Savinja Valley, which is the administrative, cultural and economic centre of the Celje basin and of this part of Štajerska. We shall experience first hand the origin, history and characteristics of both places, as well as the lives of their inhabitants in the past and in the present.

1 Uvod

Ekскурzija na južno Štajersko, ki jo predstavlja Celjska kotlina, nas bo v ta del Slovenije z ljubljanske strani popeljala skozi pet predorov. Avtocesta iz Ljubljanske v Celjsko kotlino je speljana skozi tunele, po magistralni cesti pa preko prelaza Trojane. Prek njega je vodila že rimska cesta, ki je povezovala Italijo in Panonijo od Emone (Ljubljane) v Celeio (Celje), kasneje pa Kranjsko in Štajersko, in na vrhu Trojan je bila vedno postaja. Danes nas na vrhu omenjenega prelaza ob skoraj obveznem postanku pričakajo slastni trojanski krofi.

V dolino se bomo za Trojanami znova spustili pri Vranskem, ki je najzahodnejše mesto Celjske kotline, in pot nadaljevali v Spodnjo Savinjsko dolino, imenovano po reki Savinji. Ta izvira v Kamniško-Savinjskih Alpah in teče po vsej dolini, v zgodovini in tudi danes pa je pomembno vplivala na življenje prebivalcev. Savinja je najdaljša reka, ki teče samo po ozemlju Slovenije, in je dolga 96 km. Od izvira teče najprej kot hudournik po Zgornji Savinjski dolini in nato kot reka po Spodnji Savinjski dolini, med drugim tudi skozi mesti Celje in Laško, pri Zidanem Mostu pa se izlije v Savo. Zaradi veliko pritokov, zlasti pri Celju, kjer se ji pridružita potoka Ložnica in Voglajna, so predeli ob Savinji pogosto poplavljeni, tudi mesti Celje in Laško. Tako so reka in njeni pogosti mogočni prestopi bregov, npr. v 20. stoletju zlasti leta 1954, 1990 in 2000, nazadnje pa v letu 2010, kljub različnim regulacijam in protipoplavnim ukrepom, povzročili veliko katastrof ter krojili življenje v okoliških krajih in Savinjski dolini; med drugim je reka za več kot tisočletje prekrila rimsko cesto in rimsko nekropolo z več kot 100 grobišči v Šempetru v Savinjski dolini.

Spodnja Savinjska dolina je gospodarsko ostala pretežno kmetijsko področje, kjer je poleg zelo razvitega hmeljarstva pomembna dejavnost govedoreja, v Petrovčah pri Žalcu pa deluje tudi ena največjih mlekarn na Slovenskem. V 19. stoletju so nastali na tem področju dve tovarni in trije

industrijski obrati, v katerih so izdelovali keramiko za vsakdanjo rabo in petične kupce po vsej Evropi. Najdlje delujoča in edina, ki se je ohranila do danes, je tovarna keramike v Libojah, v letu 1870 ustanovljena kot tovarna Schütz, v zadnjem obdobju pa deluje pod imenom Kili. Kljub svoji 140-letni tradiciji v zadnjem času le težko tekmuje s konkurenco, saj se je obseg njene dejavnosti glede na nekdanji ugled zelo zmanjšal. V Pokrajinskem muzeju v Celju imajo na ogled bogato zbirko keramike iz Spodnje Savinjske doline.

Največje urbano središče Savinjske doline in Celjske kotline je bilo skozi vso zgodovino Celje, ki je s 60.000 prebivalci po velikosti tretje največje slovensko mesto. Velenje, Žalec, Celje, Laško in Šentjur pri Celju pa so kulturna središča v dolini. V okviru ekskurzije bomo podrobneje preučili največji mesti Celjske kotline, Velenje in Celje, ostale pa preleteli z nekaj podatki. **Žalec** je znan predvsem kot središče pridelave hmelja na Slovenskem, v njem si lahko ogledamo Ekomuzej hmeljarstva in pivovarstva Slovenije. **Laško** je zdraviliški kraj, znan po vrelcih tople vode, ki so jih koristili že v rimskih časih, pa tudi po največji in najstarejši pivovarni na Slovenskem, tj. Pivovarni Laško. Poleti je prizorišče teden dni trajajoče prireditve Pivo in cvetje, ki se je udeleži tudi veliko gostov iz tujine. **Šentjurju** so pomemben pečat dali lpavci, družina, katere člani so kot zdravniki in skladatelji pomembni tako za Celje kot tudi širši slovenski prostor. V okolici Šentjurja se nahaja pomembno arheološko najdišče iz mlajše kamene dobe **Rifnik**, katerega preteklost sega v 4. tisočletje pred našim štetjem.

2 Velenje – mesto, staro 52 let

Pri Žalcu v Savinjski dolini bomo z avtoceste zavili na sever proti Šaleški dolini in njenemu glavnemu mestu Velenju, s 33.000 prebivalci petem po velikosti v Sloveniji. Velenje je sicer zelo mlado mesto, ki je nastalo leta 1959. Ko se je sredi 50. let 20. stoletja v velenjskem rudniku močno povečal izkop premoga lignita, tj. mehkega rjavega premoga, so se na to področje priselili številni prebivalci, urbanisti pa so zasnovali novo mesto kot t. i. vrtno mesto, s stanovanji sredi zelenja. Načrti so bili

Velenje

Vir: www.mojaslovenija.si, foto: Boštjan Burger

kmalu preseženi, saj se je mesto hitro širilo z mnogimi novimi naselji, nastalo pa je tudi mestno središče. Železniška proga, ki povezuje Velenje in njegovo industrijo s Celjem, je pomembna povezava, hkrati pa je to še vedno edina železniška proga, ki je speljana po Savinjski dolini. Poleg rudnika je za gospodarstvo v Velenju pa tudi za širši slovenski prostor zelo pomembna tovarna Gorenje, ki proizvaja aparate za dom in je z več kot 11.000 zaposlenimi v Sloveniji in po svetu eno največjih slovenskih podjetij. Kar 90 odstotkov svojih izdelkov izvozijo, zato je to tudi najbolj mednarodno usmerjeno slovensko podjetje. Na spremembe v pokrajini Šaleške doline pa najmočneje vpliva rudnik, saj se zaradi mnogih izkopanih podzemnih rogov ravninski del doline ugreza, zaradi veliko voda, ki so zalile rove, pa so nastala tudi tri jezera. Ob Velenjskem jezeru je nastalo sodobno rekreacijsko središče.

V srednjem veku je bilo na območju Šaleške doline veliko gradov (preko 20), mnogi med njimi so danes le še razvaline (npr. Šalek), ob vstopu v Velenje pa se nad mestom dviga Velenjski grad, ki je bil v arhivih prvič omenjen leta 1322, danes pa je v celoti obnovljen. V njem so mnoge muzejske zbirke, med drugim zgodovinska, etnoafriška, slikarska in rudarska, ki ohranjajo kulturno dediščino tega področja. Sicer pa je mesto Velenje zelo dejavno na kulturnem področju in gostitelj več festivalov. Tako je septembra Velenje prizorišče največje slovenske otroške prireditve – Pikinega festivala, ki poteka v Velenju od leta 1990, zato v letu 2011 pripravljajo že 21. prireditev, v svojem programu pa organizatorji sledijo dogodivščinam in iskrivemu razmišljanju Pike Nogavičke, kot jo je ustvarila Astrid Lindgren. Vsako pomlad je Velenje prizorišče tudi vse bolj prepoznavnega festivala liričnih umetnosti Lirikonfest, v okviru katerega podelijo kar nekaj nagrad literarnim ustvarjalcem, med drugim tudi Pretnarjevo nagrado,¹ ki jo prejmejo ambasadorji slovenske literature in jezika po svetu. Doslej so jo prejeli Ludwig Hartinger iz Avstrije (2004), František Benhart iz Češke (2005), Gančo Savov iz Bolgarije (2006), Božena in Emil Tokarz s Poljske (2007), Kari Klemelä s Finske (2008), Matjaž Kmecl in Andrej Rozman iz Slovenije (2009), Nadežda Starikova iz Rusije (2010) in Peter Scherber iz Nemčije (2011).

2.1 Rudarstvo v Velenju in Savinjski dolini

Rudarstvo je bilo v Savinjski dolini razširjeno zlasti konec 18. stoletja in v 19. stoletju, ko so delovali rudniki v Libojah, Zabukovici ter v Laškem in okolici, v 20. stoletju pa so jih zaradi premajhnega izkopa zaprli. Danes je edini še delujoči rudnik lignita v Velenju. Lignit so v Velenju odkrili in ga začeli izkopavati leta 1766, leta 1875 je bila odkrita najdebelejša žila, večje količine pa so izkopali po letu 1891, ko je bila v Velenje speljana železniška proga. Da bi moč premoga kar najbolj izkoristili, je začela že v letu 1905 v Velenju delovati tudi prva termoelektrarna. V letu 1955 je velenjski rudnik postal največji rudnik premoga na Slovenskem, zdaj pa letno izkopljejo približno štiri milijone ton lignita. Ves izkopani premog porabi termoelektrarna v bližnjem Šoštanju in tako pridobi kar tretjino elektrike, ki jo letno porabi Slovenija. Po ocenah strokovnjakov je premoga v velenjskem rudniku še za 40 let, zato potekajo v Sloveniji razprave o njegovem izkoristku in o smiselnosti izgradnje novega, šestega bloka Termoelektrarne Šoštanj. Zaradi močnih in raznovrstnih vplivov na okolje, tako rudnika kot elektrarne, se razplamtevaajo strokovne in politične razprave o predvideni naložbi.

1 Imenovano po dr. Tonetu Pretnarju (1945–1992), literarnemu zgodovinarju, verzologu in prevajalcu, profesorju na slovenistiki Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki je poučeval tudi na univerzah v Avstriji in na Poljskem.

Premogovnik Velenje je eden od treh rudnikov v Sloveniji, ki ima organizirane ogledne svojih rogov, v njem pa je urejen tudi Muzej premogovništva Slovenije. Tako si bomo v okviru ekskurzije ogledali stari jašek velenjskega rudnika in v muzeju prikazano življenje ter rudarske običaje. S pravim rudniškim dvigalom se bomo po jašku spustili v podzemlje ter si peš in s podzemnim vlakom ogledali načine izkopa premoga v preteklosti in danes. Pri tem se bomo spomnili tudi pesnika Antona Aškercja, ki je delal v velenjskem premogovniku pred skoraj sto leti in upesnil rudarsko življenje, naučili se bomo še kakšno besedo iz rudarskega slovarja, npr. *baga* (premogov prah), *cicka* (jamski voziček), *kamerat* (tovariš, sodelavec), *kibl* (jamsko stranišče) in *knap* (rudar).

Muzej premogovništva Slovenije v Velenju
(razstava stolov Janeza Suhadolca)
Foto: Stojan Špegel

3 Celje – mesto z dvatisočletno zgodovino

Celje je mesto, o katerem segajo zapisi v zgodovino več kot dva tisoč let. Danes je to sodobno mesto, ki ima obnovljeno staro mestno jedro, v severnem predelu, v Gaberju, kjer je bilo od nekdanj delavsko predmestje in kjer so še danes tovarne, npr. tovarna emajlirane posode in Cinkarna Celje, pa se mesto razteza v novi del.

Ta del mesta se je močno razvil tudi zato, ker je ravninski, saj je na drugi strani Celja ob reki Savinji le malo prostora; Savinja pri Celju namreč ostro zavije proti jugu v ozko sotesko. Na severni strani je skozi Celjsko kotlino speljana avtocesta, ki je pomembno pripomogla k dodatnemu razvoju Celja in njegovim povezavam z Ljubljano in Mariborom. Tu so zrastle nove stanovanjske soseske, nakupovalni centri, zabavišča, športne dvorane in igrišča, sejmišče z mednarodno sejmsko dejavnostjo itn.

Sprehod po Celju bo tudi laičnega popotnika hitro prepričal, da gre za staro mesto, saj bo vanj vstopil bodisi pri mogočnem Spodnjem gradu Celjskih knezov, ki je sredi obnove, bodisi skozi obzidje pri enem od vodnih stolpov, ali pa bo na sprehodu skozi mesto opazil obeležja iz rimskih in srednjeveških časov.

Najstarejša znana naselbina na območju Celja je na Miklavškem hribu obstajala že v starejši železni dobi, v mlajši železni dobi pa so na Miklavškem hribu in ob Savinji Kelti kovali tudi svoj denar – srebrnike. To je bilo močno pleme Tavriskov, ki so pripadali Noriškemu kraljestvu; rimski pisec govori o Kéleii, ki je dobro sodelovala z rimsko državo, leta 15 pr. n. št. pa se je Noriško kraljestvo priključilo rimski državi. Ohranjeni napisi navajajo, da je bila antična Celeia bogato in gosto naseljeno mesto, zavarovano z obzidjem in stolpi, z večnadstropnimi palačami, širokimi trgi in ulicami. Klicali so jo »mala« ali »druga Troja«. Znana so imena županov iz tistega časa, nekatere družine pa so dosegle visoke položaje v rimski družbi, npr. Rufiji in Variji. Prvi so postali rimski

Pogled s Celjskega gradu na mesto in Spodnjo Savinjsko dolino

Pomembno obeležje starih časov je celjski Stari Grad, ki je obiskovalcem dobro viden z vseh strani mesta.

Celje se je od nekdaj zavedalo svoje zgodovine in jo ohranjalo. Tako so Celjani antične napise, ki so jih najdevali ob prenovah hiš in ob izkopavanjih, gradnji itn. vgrajevali v svoje hiše in poslopja. Prvi muzej v Celju je bil ustanovljen 1. maja 1882 v prostorih na Slomškovem trgu, vendar je bil ves čas prostorsko in kadrovsko podhranjen, saj so se arheološke najdbe, zlasti iz rimskega obdobja na področju Celja, kar vrstile. Danes je v Celju več muzejev z razvejano tematiko: Pokrajinski muzej z znamenitim Celjskim stropom domuje v Stari grofiji, v Muzeju novejšje zgodovine je prikazano obrtniško in meščansko življenje v Celju v 20. stoletju, v Spodnjem gradu Celjskih knezov pa lahko vidimo pristno mesto iz rimskega obdobja Celeia – mesto pod mestom.

3.1 Stari grad in Celjski knezi

Stari grad se dviga nad Celjem na levem bregu reke Savinje, kjer se bohota na mogočni skali v bližini zavoja reke Savinje in sotočja z Voglajno. Vovržani so ga postavili v drugi polovici 12. stoletja ali ob začetku 13. stoletja, po izumrtju te družine pa je v 14. stoletju prešel v roke Žovneške gospode, ki se je kasneje, po selitvi z gradu Žovnek v Braslovčah v Savinjski dolini v Celje, preimenovala v Celjske gospode. Celjski so se na družbeni lestvici vzpenjali več kot dvesto let in se dejavno povezovali z evropskimi vladarskimi družinami. Tako je med drugim Ana Celjska postala poljska kraljica, hčerka grofa Hermana II., Barbara Celjska, pa po poroki s kraljem Sigismundom Luksemburškim češka kraljica. Največjo slavo so Celjski dosegli v času vladanja grofa Hermana II., in sicer leto dni po njegovi smrti, ko je kralj Sigismund Luksemburški leta 1436 v državna kneza povišal Friderika II. in njegovega sina Ulrika II. Zato tudi v današnjem času rodbina Celjskih knezov velja za najpomembnejšo v zgodovini Slovenije. Njihova slava, potem ko so postali državni knezi, pa je sicer trajala le dve

Grb Celjskih knezov

desetletji, saj se je končala leta 1456 s smrtjo zadnjega moškega potomca celjske rodbine kneza Ulrika II. Celjskega, ki ga je Ladislav Hunyadi ubil v zaroti z željo po vladanju v času skupnega križarskega pohoda pri Beogradu (Grdina 1999).

Po ljudskem izročilu naj bi bil z grajskega hriba na Miklavški hrib nekoč speljan viseč usnjeni most, poleg tega pa naj bi bil Stari grad povezan s Spodnjim gradom Celjskih knezov s skrivnim rovom. V srednjem veku je bil Stari grad eden največjih grajskih kompleksov na slovenskih tleh, saj je bil dom Celjskih knezov, ki so ga radodarno opremljali, do modernega časa pa so se ohranile večinoma le razvaline. Obsežna obnova kompleksa mu vrača nekdanji sijaj, grajske prireditve, kot so Viteški dan, srednjeveški večeri in poletne kulturne prireditve, pa ga oživljajo. Zaradi njegove večstoletne zgodovine in zlasti vladavine Celjskih knezov, življenja teharskih plemičev, kot ga poznamo iz literarnih del Antona Novačana, Benjamina Ipavca, Otona Župančiča in drugih, pa so z njim povezane mnoge legende in ljudske pripovedi, ki so burile in še danes burijo ljudsko domišljijo. Ena od njih pripoveduje, da je v razvalinah gradu »v globoki votlini zakopan zaklad. Zapirajo jo velika črna vrata, pred katerimi straži pes, velik kot vol; oči ima žareče, tace pa kakor svinjske parklje s kremplji. Vhod do vrat je zasut«. Nekoč je zaklad odšel iskat menih za svoj samostan, pa je naletel na psa in se od groze in strašljivega vzdušja onesvestil (Cerar 2009).

Na gradu se lahko povzpne na Friderikov stolp, v katerem je po legendi svoje ujetništvo preživel Friderik II., sin najznamenitejšega Celjskega kneza Hermana II. Zaljubil se je v nižjo plemkinjo Veroniko Deseniško in se po nenadni, sumljivi smrti svoje žene Elizabete Frankopanske tudi poročil z njo. Njuna ljubezen je bila nesprejemljiva, saj je bila Veronika prenizkega stanu za ambiciozne politične načrte Celjskih, pa tudi zamere mogočnih hrvaških sorodnikov umrle žene Elizabete Frankopanske so bile velike. Oče Herman II. ju je nemudoma ločil, Veroniki so sodili, saj naj bi obsedla njegovega sina, vendar so jo oprostili. Zato je Herman II. iz jeze in želje po maščevanju napadel in porušil grad, kjer sta Friderik in Veronika živela, ubil je Veronikinega očeta, Veronika pa se je skrivala, dokler je niso Hermanovi vojaki našli in po pripovedovanih tudi utopili. Friderika naj bi oče zaprl v omenjeni stolp Starega gradu, kasneje pa se je Friderik pobotal z očetom, tudi zato, ker je takrat umrl njegov brat in predvideni Hermanov naslednik, grof Herman III. Zato je bil Friderikov sin Ulrik II., ki ga je imel s prvo ženo Elizabeto Frankopansko, zadnji moški potomec te vladarske družine (Grdina 1999).

Največjo moč so Celjski pridobili v času Hermana II. Tako se je njegovo zaveznitvo z vplivnim kraljem Sigismundom Luksemburškim, ki ga je Herman II. rešil v vojni s Turki, obrestovalo s poroko njegove sestre Barbare Celjske, kasneje češke kraljice, in s povišanjem Celjskih v državne kneze. V času njegovega vladanja so se Celjski merili celo s habsburško monarhijo, vendar jim nadaljnja vladarska pot ni bila usojena; imeli so preveč sovražnikov in premajhno podporo

Friderikov stolp na Celjskem Starem gradu

Herman II. Celjski

v rimski cerkvi, saj so se v svojem obnašanju močno nagibali k renesančnemu in humanističnemu obdobju, »[...] napletli rodbinske zveze s hrvaškimi bani, poljskimi kralji, mogočnimi frankopanskimi gospodi, srbskimi despoti, madžarskimi kralji, nagrabili velikanska posestva, se otresli habsburške nadvlade in na ta način napovedali rojevanje velike severnobalkanske-srednjeevropske dinastične državne tvorbe s središčem v Celju« (Kmecl 1997).

V literaturi je bilo obdobje vladavine Celjskih knezov velikokrat opisano, pomembna dela so med drugim napisali Avgust Šenoa, Josip Jurčič, Oton Župančič, Anton Aškerc, Anton Novačan, Ana Wambrechtsamer in Bratko Kreft ter Matjaž Kmecl.

3.2 Slovensko Celje in nemški Cilli

V Celju so arhitekturno znamenite tri stavbe, zgrajene po načrtih slavni arhitektov: zgradba Celjske hranilnice, ki je bila nekoč Ljudska posojilnica, je bila zgrajena po načrtih Jožeta Plečnika leta 1928, Narodni dom so zgradili po načrtih češkega arhitekta V. Hraskyja leta 1897, leta 1907 pa še Nemško hišo po načrtih dunajskega arhitekta P. P. Branga, ki so jo po 1. svetovni vojni preimenovali v Celjski dom.

Narodni dom je bil zgrajen z namenom, da bi zadostili vse bolj razvejanim dejavnostim Slovencev na kulturnem, političnem in družabnem področju konec 19. stoletja. Od vsega začetka je bil središče slovenskega meščanskega življenja v Celju, danes pa je v njem sedež mestne občine in v njegovih dvoranah še vedno potekajo prestižne kulturne prireditve. Desetletje po začetku delovanja Narodnega doma so v Celju nemški meščani zgradili Nemško hišo (Deutsches Haus), današnji Celjski dom, ki je bila center nemškega meščanstva v Celju. V Celju je namreč, tako kot v drugih mestih, v 19. stoletju kljub večinskemu slovenskemu prebivalstvu na podeželju še vedno prevladovalo nemško meščanstvo, ki je imelo bogato zaledje v tovarnah in močnem obrtništvu. Zasedali so vse pomembne položaje oblasti, sicer pa so bili prvi in drugi navajeni skupnega sobivanja. Položaj se je začel spreminjati po letu 1848, ko so se Slovenci tudi v Celju v obdobju narodnega prebujanja začeli vedno bolj organizirati in zlasti mladoslovenci so bili pobudniki organiziranja slovenske kulture. Tako je bila 16. septembra 1849 v Celju slavnost ob otvoritvi železniške proge Celje–Ljubljana, ob kateri so zaigrali prvo slovensko predstavo v celjskem mestnem gledališču, Linhartovo *Županovo Micko*. Leta 1862 je začela delovati slovenska Narodna čitalnica, ki je tudi v najtežjih časih dvigovala moralo Slovincem, čeprav je bilo njeno delovanje večkrat zelo oteženo ali celo prekinjeno, saj se je vladajoča nemška oblast pogosto počutila ogroženo (Goropevšek 1998: 156–161). Organizirali so tudi več slovenskih

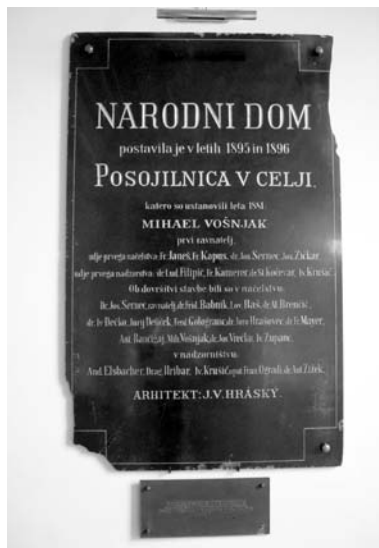

Dvorana Narodnega doma

taborov, ki so se na Slovenskem odvijali v letih od 1868 do 1871 (skupaj 17), ko jih je oblast zaradi velike priljubljenosti med slovenskim prebivalstvom prepovedala. Slovensko meščanstvo je tako z leti pridobivalo na moči in ugledu; zlasti zaradi naraščajoče ekonomske moči, h kateri je veliko pripomogla celjska Ljudska posojilnica, ki je omogočala razvoj in širitev dejavnosti Slovenskim podjetnikom in obrtnikom. Za očeta slovenskih posojilnic tako velja prav Celjan Mihael Vošnjak, ki je bil tudi eden od snovalcev slovenskega meščanstva in vztrajen podpornik slovenskega jezika (Cvelfar idr. 2004).

Med znamenitimi nemškimi meščani v Celju lahko omenimo svetovno popotnico Almo M. Karlin (1889–1950), ki se je rodila in živel v Celju, bila nemškega rodu in tudi pisala je v nemščini. Mestu je zapustila veliko zbirko predmetov s svojih potovanj in veliko rokopisov. V skoraj devetletnem popotovanju okoli sveta je obiskala obe Ameriki, Azijo, Tihomorske otoke, Avstralijo, Novo Zelandijo, del Afrike in Bližnji vzhod. Dobro je znala jezike, ki jih je v mladosti študirala v Londonu. Na potovanjih se je preživljala s pisanjem člankov za različne časopise in s poučevanjem jezikov. Potovala je sama, s svojo eriko, kot je imenovala pisalni stroj, kar je bilo za tiste čase precej nenavadno življenje za žensko, ter ves čas pisala. Njena zapuščina obsega poleg številnih prispevkov, ki jih je objavila v svetovnih in lokalnih časopisih, tudi več kot 20 daljših objavljenih pripovednih del ter mnoga druga, ki so ostala v rokopisu. Pisala je v nemščini in za nekatere časopise tudi v angleščini, zato so se raziskovanju njenih del pred slovensko osamosvojitvijo veliko intenzivneje posvečali v nemško govorečem prostoru, kjer so jo nekoč predlagali celo za Nobelovo nagrado. 22 njenih knjig je med letoma 1921 in 1937 izšlo pri različnih založbah v Nemčiji, Angliji, na Finskem in v Švici. Nekatere izmed njih so tudi ponatisnili (troje njenih najpomembnejših popotniških knjig je takrat doseglo naklado 80.000 izvodov) in jih prevedli v angleščino, francoščino in finščino. Ob 120-letnici njenega rojstva so ji v Celju postavili spomenik v obliki kipa, zato jo lahko na sprehodu po mestu zdaj znova srečamo v bližini železniške postaje, ko se s kovčkom vrača v Celje.

Viden slovenski jezikoslovec 19. stoletja je bil prav tako v Celju rojeni Vatroslav Oblak (1864–1896), ki je bil na univerzi v Gradcu v Avstriji tudi učitelj in predavatelj slovenskega jezika. Pomembni literarni in kulturni ustvarjalci iz Celja pa so med drugim pisatelj, pesnik in prevajalec Vladimir Levstik (1886–1957), dramatik, pesnik, pisatelj in po poklicu diplomat Anton Novačan (1887–1951), pesnik, duhovnik in arhivist Anton Aškerc (1856–1912), partizanski pesnik Karel Destovnik – Kajuh (1922–1944), pisatelj in novinar Miloš Mikeln (1930–), mladinska pesnica in pisateljica ter dramatičarka Bina Štampe Žmavc (1951–), pisateljica in ilustratorica Lilijana Praprotnik Zupančič, bolj poznana kot Lila Prap (1955–), ter dramatik, pisatelj, režiser in esejist Vinko Möderndorfer (1958–).

Plošča Ljudske posojilnice o postavitvi Narodnega doma

Mesto Celje je prireditelj več odmevnih festivalov, med drugim mednarodnega mladinskega pevskega festivala, ki je v letu 2011 že 29. po vrsti, v Slovenskem ljudskem gledališču Celje pa se od leta 1992 v februarju in marcu odvija festival Dnevi komedije, na katerem izbirajo in razglasijo žlahtne komedijante slovenskih gledališč – režiserja, igralko in igralca ter predstavo.

4 Zaključek

Kratek vpogled v dve največji gospodarski in kulturni središči jugozahodne Štajerske, Celjske kotline in Savinjske doline nas je seznanil s pomembnim delom slovenske zgodovine, ki ga v sebi hranita mesti Celje in Velenje. Obenem pa imata zaradi svoje razvitosti in intenzivnega delovanja tudi v sodobnem času pomembno vlogo v slovenskem prostoru ter posebnosti, ki ju označujeta.

Literatura in viri

- BADOVINAC, Bogdan idr., 1997: *Savinjsko, Celje, Velenje: A–Ž*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- BADOVINAC, Tatjana idr., 2010: *Celjani so jih poznali*. Celje: Pokrajinski muzej.
- Brošure Turistično-informacijskega centra *Stari grad Celje, Muzej novejše zgodovine in Pokrajinski muzej v Celju*.
- CERAR, Irena, 2010: *Pravljичne poti v zgodovino*. Ljubljana: Sidarta.
- CVELFAR, Bojan idr., 2004: *Znameniti Celjani*. Celje: Fitmedia.
- GOROPEVŠEK, Branko, 1998: Celje na meji evropskega vzhoda in zahoda skozi čas. Erika Kržišnik (ur.): *XXXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 151–169.
- GRDINA, Igor, 1999: *Celjski knezi v Evropi*. Celje: Fitmedia.
- KMECL, Matjaž, 1997: *Zakladi Slovenije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- LAZAR, Irena, 2001: *Celeia: Arheološka podoba mesta/An archeological image of town*. Celje: Pokrajinski muzej.
- www.celje.si
- www.hmezad.si/hmelj
- www.rlv.si/si/premogovnik-velenje/
- www.velenje.si/